

Atıf/ Citation:

Kulu, M. Mustafa, H. Hüseyin Güneş. Editöryal. "Takdim." *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, no. 1 (Kış 2017): 1-8.

TAKDİM

M. Mustafa KULU, H. Hüseyin GÜNEŞ

Doktora Öğrencisi, Arş. Gör. Uluslararası İlişkiler Bölümü, İktisadi İdari Bilimler
Fakültesi, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye,

Ph.D. Student, Res. Asst. Department of International Relation, Faculty of Economics and
Administrative Sciences, Selcuk University, Konya, Turkey,
mmkulu@gmail, mkulu@selcuk.edu.tr

Yrd. Doç. Dr., Tarih Bölümü, Fen Edebiyat Fakültesi, Bartın Üniversitesi, *Bartın Türkiye*,
Asst. Prof., Department of History, Faculty of Science and Letters, Bartın University Bartın, Turkey,
hgunes@bartin.edu.tr, hasan.h.gunes@gmail.com

Makale Türü: Editöryal Makale

Alan çalışmalarına olan rağbetin arttığı bir zamanda yayınlanan bu derginin önemli bir boşluğu doldurması en önemli gayemizdir.

İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi'nin ilk sayısındaki makaleler, 16-17 Aralık 2017 tarihinde Konya'da gerçekleştirilen "Birinci Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı"nda sunulan sözlü bildirimlerin bir kısmından oluşmaktadır.

Dergide yedi araştırma makalesi ve bir kitap değerlendirmesi vardır. Makaleleri yayınlanan yazarların çoğunun yüksek lisans veya doktora tezi İsrail ve Yahudilik çalışmaları alanındadır. Söz konusu araştırmacılar genelde bu alanla ilgili çalışmalarını lisansüstü eğitim sonrasında da devam ettiren uzman kişilerdir.

"Kutsal Kitap Eleştirisi (Doğuşu, Gelişimi ve Metotları)" adlı yüksek lisans tezini 2009 ve "Dinler Tarihi Açısından Saadia Gaon'un Hayatı, Eserleri ve Yahudi İnanç Tarihine Etkisi" adlı doktora tezini 2014 yılında savunan Muhammed Ali BAĞIR'ın yazdığı "**Ortaçağ'da Bir Yahudi Heretik: Hivî El-Belhî ve Tanah Eleştirisi**" adlı makale kutsal kitap eleştirisi (reddiye/polemiği) üzerinedir. Diğer dinlerden olanların veya Yahudilikten ayrılanların dışardan Tevrat üzerine eleştirileri kadar Tevrat'ı kabul eden farklı Yahudi ve Hristiyan mezheplere inananların Tevrat'ın yorumlanmasıyla ilgili içerden (Tevrat'a karşı Tevrat) eleştirileri de önemlidir.

Bu tefsirler Yahudiler dışında Hristiyanlar tarafından yoğun bir biçimde

yapılmasına rağmen Müslüman tarafından yapılmış herhangi bir dilde tam bir Tevrat tefsiri yoktur. Müslüman perspektifi ile kutsal kitap çalışmalarının yapılması gereklidir.

Kendisi bir ex-Yahudi yani mürtet olduğu düşünülen ve 9. yüzyılda Afganistan coğrafyasında yaşamış Hivi el-Belhi kutsal kitaba getirdiği eleştirilerle kutsal kitap çalışmalarında etkili olmuştur. Talmud'un tamamlanması sonrası başlayan Yahudi tefsir geleneği (*pardes*) ve Talmud hermenötüğü süreci (*Geonim, Rişonim, Aharonim*) İsrail devletinin kurulması sonrasında da devam etmiştir. Bu tür eleştirilerin bilinmesi diğer kutsal kitapların yorumlanmasında da önemlidir. Çünkü bu kutsal metin eleştirisinden hareketle yorum biliminde daha sağlıklı yaklaşımlar ortaya konulabilecektir.

"Yahudi Kültürünün Hadislere Etkisi" adlı doktora çalışmasını 2004 yılında savunan ve *İsrailiyatın Hadise Girişi* adlı kitabını 2015 yılında yayınlayan Ali KUZUDİŞLİ'nin kaleme almış olduğu **"İsrailiyat Hadis Rivayetleri Arasına Nasıl Karıştı?"** adlı makale hadis çalışmalarında önemli bir başlık olan israiliyat konusu ile ilgilidir. Hadis çalışmalarının israiliyatla olan ilişkisi ilk dönemlerden beri dikkat çeken bir konu olmasına rağmen şarkiyat çalışmaları ile daha da artmıştır. Hadis müdafaası veya tenkiti yapanlar kutsal kitaplardan yapıldığını iddia ettikleri nakillerle ilgili farklı iddialarda bulunmuşlardır. Bu ilişki muhteva veya isnat olarak tartışıldığı gibi sünnetin teşri (hüküm koyma) yetkisi/ otoritesi açısından da tartışılmıştır. Bu makalede bu ilişki ağırlıklı olarak isnat yönüyle incelenmiştir.

Teşri (hüküm koyma) yetkisi/ otoritesi çerçevesinde Kuran'ı açıklayan okunmayan vahiy (*vahyi gayri metlûv*) sünnetin otoritesi, Tevrat'ın açıklaması olarak Hz. Musa'ya Sina'da verilen (*Halaha leMoşe miSinai*) sözlü vahiy (*Tora şebe'alpe*) Mişna (Hz. Musa'nın sözleri) ile karşılaştırıldığı gibi bu hadisleri yorumlayan erken dönem ulemanın (fakih, muhaddis, müfessir) çalışmaları da Mişna'yı yorumlayan Tannaim ve Amoraim gibi rabbilerin yazdığı eserler (Babil Gemarası ve Kudüs Gemarası) ile karşılaştırmıştır.

Mişna ve Talmud'un Yahudilikteki otoritesi tartışmalı olmuştur. Ferisiler sözlü değil yazılı metinlere inanan Sadukilere karşı Mişna'yı savunurken Ferisilerin halefi olarak ulema otoritesini kabul eden Rabbani Yahudiler (*Yahadut Rabbanit*) ise Sadukilerin halefi olarak sadece Tevrat'ın otoritesini kabul eden Karaimlere karşı Talmud'u savunmuştur.

İslami kaynaklar içindeki *israiliyat* unsurlarının araştırılması ve yorumlanması çok emek sarf edilmesi gereken konulardan biridir. Bunun sebebi Türkiye'de Yahudi kaynaklarının Tevrat dışında Türkçesinin olmamasıdır. MS 200'lerde kaleme alınan Mişna ve MS 350-500 arasında yaşayan âlimler (rabbiler) tarafından yorumu olan Gemara'dan oluşan Talmud

ise 2012 yılında ilk defa Arapçaya tercüme edilmiştir. Bundan dolayı yapılan çalışmalar daha çok ilk dönem çalışmaların tekrar değerlendirilmesi veya kutsal kitaplardan nakilde bulunma biçimindedir.

İsrailiyat denince akla genelde Tevrat ve Talmud gelse de Kitabı Mukaddesin bir bölümü olan Yeni Ahit de (İncil) bu alana dâhildir. Tevrat ve Talmud ilişkisi ve birlikteliği gibi bir durumun benzeri İncil için de geçerlidir. İsa'nın yaşam tarihçeleri olan Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dan oluşan dört İncil'e (yazım tarihi olarak sıralama farklıdır: 65-70 Markos, 75-80 Matta, 80-88 Luka, 90-110 Yuhanna) ardından Luka İncilinin devamı olan Hz. İsa'dan sonraki otuz-kırk yıl içinde havarilerinin yaptıklarını ve ilk kilisenin kısa tarihini anlatan "Elçilerin İşleri", Pavlos'un (MS 5-67) ve diğer kilise ileri gelenlerinin yazdığı (21 adet) "Mektuplar" ve Yuhanna'nın 90'lı yaşlarında Patmos adasında esirken yazdığı gelecek olayları ve İsa'nın gökten inişini anlatan "Vahiy" kitapları eklendi.

Özellikle dört İncil'in ve diğer kitapların kaleme alınmasından (authorship) önce Pavlus tarafından yazılan 14 mektup dört kitaptaki (*four gospels*) bilgilerin yorumlanmasında otorite olmaktadır. Bundan dolayı 27 kitaptan oluşan İncil'i esas alan günümüz Hristiyanlığı, bazı uzmanlar tarafından Pavlus Hristiyanlığı olarak adlandırılmıştır.

Katolik veya Ortodoksların apokrif, Protestanların ise deuterokanonik dedikleri kanonik (dini otoritelerce genel kabul görmüş) olmayan kitaplarda vardır. İbranice Eski Ahit'in (*tanah*) protokanonik (Yahudilere göre 24 kitap, Hristiyanlara göre 39) kitaplarından ayrı olan bu bölümler teolojik ihtilaflarda önemlidir. Mushaflaşmadaki (canonization) bu gelişme İbranice Tevrat veya Samiri Tevrat'ın, Süryani, Latin Yunan ve Etiyopya dillerine çevrilen Kitabı Mukaddesle farklılaşmasına yol açmıştır.

"Süleyman Mabedi" adlı teziyle yüksek lisansını 2005'te tamamlayan ve *Yahudi Geleneğinde Süleyman Mabedi* adlı kitabını 2014 yılında yayınlayan Muhammed GÜNGÖR'ün yazdığı "**Yahudi Dini Hayatında Süleyman Mabedi**" adlı makalede ise Süleyman Mabedinin Yahudi dini hayatındaki önemi kutsal kitaptan hareketle detaylı olarak anlatılmaktadır.

Bu çerçevede Kuran'da İsrâ süresinde iki defa yıkıldığı ifade edilen bu "Mescid" in ya da mabedin Yahudiler için çok önemli bir mekân olduğuna değinilmiştir. Tevrat'taki bilgilerin Kuran'daki bilgilerle karşılaştırılarak değerlendirilmesi, Yahudilik ve İslam arasındaki devamlılık ve kopuşların tasdik ilişkisi bağlamında anlaşılmasında çok önemli bilgiler verebilecektir.

Başta kurban olmak üzere bazı ibadetlerin Tapınak Tepesindeki (*Har haBayit*) Kutsal Evin (*Beit HaMikdash*) üçüncü kere yapılmasına bağlı olduğu Ortodoks Yahudiler tarafından kabul edilmekte olup her gün okudukları

Amidah duasında mabedin tekrar yapılması ve kurban ibadetinin tekrar başlaması için dua edilmektedir. Ortodoks ve Muhafazakâr Musevilikte bir gün Üçüncü Tapınağın inşa edileceği umulmasına rağmen Yahudi eskatolojisine göre Mesih'in gelişiyle Süleyman tapınağı inşa edileceği için gelişi heyecanla beklenmektedir. Bundan dolayı bugün Yahudiler için bu yerin dini öneminden daha fazla siyasi önemi vardır. Tevrat'ta veya rabbinik kaynaklarda anlatılan daha önceki işlevlerinin bugünkü İsrail Yahudi toplumu içinde karşılığı azdır.

"Muhafazakar Yahudilik" adlı doktora çalışmasını 2017 yılında tamamladıktan sonra ve *Muhafazakar Yahudilik Tarih, Öğretiler, İbadetler ve Güncel Sorunlar* adlı kitabını yayınlayan İsmail Başaran tarafından kaleme alınan "**Muhafazakâr Yahudiliğın Ortaya Çıkışı ve Felsefi Temellerinin Değerlendirilmesi**" adlı makale dinler tarihi ile ilgili bir çalışma olduğu kadar din sosyolojisi ile de yakından alakalıdır.

Müslümanlar arasında farklı mezhepler olduğu gibi Yahudilik içinde de muhtelif din anlayışları var olup bunların irdelenmesi gereklidir. Yahudilikteki çeşitli din anlayışlarının nüfus dağılımıyla ilişkisi önemlidir. Yahudilerin ikinci tapınağın yıkılmasından sonra uzun süre dini hukuk (*şeriat/ halaka*) ile yönetilen devletlerinin olmaması ve buldukları yerde azınlık olmaları bu dini çoğulculuğun en önemli faktörleri olarak düşünülebilir. Günümüzde çağdaş Yahudilerin arasında Aşkenazların oranı %75'i olup bunların seküler Batı kültürüne daha yakın kesimler olmaları da diğer önemli bir faktördür. İsrail'e yakın Yahudi nüfusunun yaşadığı ABD'de Yahudilerin çoğu reformist (%38) ve Muhafazakâr (%33) iken geriye kalanlar Ortodoks (%22) mezhebine bağlıdır. İsrail'de Ortodoks Yahudiliğın dışındaki muhafazakar ve reformist Yahudiliğın kurumsal anlamda geçerliliği yoktur. Ortodoksluğun (rabbinik Yahudilik *Yahadut Rabanit*) bu resmi hakim konumuna rağmen buradaki Yahudilerin yarıya yakını seküler ve %35'i herhangi bir mezhebe mensubiyet hissetmezken sadece %20'si kendisini Ortodoks veya ultra Ortodoks olarak kabul etmektedir.

Yahudilikte tarihsel (modernist/ ilerlemeci ve gelenekselci/ ortodoks) perspektiften bakan dini yaklaşımlar oldukça etkili olduğu için ikisinin ortasında yol tutan üçüncü bir yaklaşımın, muhafazakarlığın, ortaya çıkması kolay olmuştur. Modernist oluşumlar Hristiyanlık ve Müslümanlıkta çok etkili olmadığı için bir bu ikisinin arasında ortayol tutan yaklaşımlar da çok gelişmemiştir. Buna rağmen ortayolcu muhafazakâr Yahudiliğın benzer metot kullanan diğer dinlerdeki yaklaşımlarla karşılaştırılması lazımdır. Ayrıca Yahudilikteki ilerlemeci hareketlerin, Hristiyan reform hareketlerinden farkının ortaya konması ve İslam'daki modernist akımlar ile karşılaştırılması gereklidir.

"İslam'ın Doğuş Döneminde Hicaz Bölgesinde Yahudilik ve Hristiyanlık" adlı yüksek lisans tezini 1995 yılında savunan ve 1999 yılında yine aynı adla

yayınlayan Mustafa BAŞ'ın kaleme aldığı “**Hicaz Yahudilerinin Tanrı Algıları ve Hz. Muhammed ile Tartışmaları**” adlı makalesi ise Hz. Peygamber dönemi Medine'sinde yaşayan Yahudilerin Allah (Yahve) algısı ile ilgilidir. Kuran'da Yahudilerin tanrı tasavvuru ile ilgili inançlarının bazıları evrensel bir özellik göstermeyip Hicaz bölgesinde yaşayan yerel Yahudilerin tanrı tasavvuru olduğu ortadadır.

Bu bağlamda “Allah Kimdir?” sorusu çok önemli bir konudur. İnsan merkezli (*antroposantrik*) bir düşünceden bakılsa bile tanrıbilimi (kelam/teoloji) önemli bir alandır. Dindarlar arasındaki ilah (teo) algısı insanın eşya ve diğer insanlarla olan ilişkisine etki ettiği için üzerinde çalışılması gereken bir konudur.

Üç kutsal kitapta aynı Allah'a ibadet edilmesi istenmesine rağmen inananlar bunu farklı yorumlamışlardır. Bu durum aynı din içindeki farkı kelami yaklaşımlar için bile geçerlidir. Yahudilikte ilahın insan benzeri (*antropomorik*) algısı diğer dinlerde de benzetme/ teşbihçi grupların Allah tasavvurları ile benzer özelliklere sahiptir. Bu noktada Yahudilerin tanrı algısının diğer dinlerdeki inananların algısı ile karşılaştırılması faydalı olacaktır.

Hristiyanlığın kitabı İncil Filistin coğrafyasında yaşayan Yahudileri anlattığı gibi Kuran'daki medeni ayetler de Medine'de yaşayan Yahudileri anlatmaktadır. Kuran Medine Yahudilerin kendilerini önce yaşadıkları dindaşları/ ataları İsrailoğulları hakkında bilgi verdiği gibi o dönemin Yahudilerinin inançları ve ibadetleri hakkında da malumat sunmuştur.

Medine ve etrafında yaşayan Hicaz Yahudilerinin din ve tanrı algıları hakkında bilgiler veren en önemli tarihi kaynak onlardan çokça bahseden Kuran'dır. Bu noktada Hz peygamberin hicret sonrasında Medine'de beraber yaşadığı Yahudilerin teolojik algılarının Kuran'dan hareketle doğru kavranması Kuran mesajının tam anlaşılması bağlamında oldukça önemlidir. Bu noktada Kuran'daki ve hadislerdeki ve diğer eski dönem kaynaklarındaki bilgilerin Kitabı Mukaddes'teki ve sonrasındaki bilgilerle bir araya getirilerek incelenmesi gereklidir.

Yüksek lisans tez çalışmasına devam eden Hakan ÇALIŞIR'ın kaleme aldığı “**Filistin-İsrail Çatışmasının Almanya-İsrail İlişkileri Çerçevesinde Değerlendirilmesi**” adlı makalede geçmişin izlerini silmeye veya geçmişin ipoteğinden sıyrılmaya çalışan Almanya dış politikasında İsrail'in özel yeri ve Almanya'nın İsrail'in güvenliğine verdiği değere karşı Alman kamuoyunda oluşan algı incelenmiştir. Yahudi ve İsrail alanı ile ilgili ilk çalışması olmasına rağmen, yazar yaklaşık dört yıl eğitim gördüğü Almanya'daki sosyolojik tecrübelerini uluslararası ilişkiler zemininde İsrail- Filistin sorunu konusunda ortaya koyarak meseleyi analiz etmiştir.

Günümüzde Almanya İsrail'e diplomatik ilişkilerin yanında savunma ve teknoloji alanında da en çok yardım sağlayan ülkelerden biridir. Soykırım geçmişinden dolayı İsrail'e karşı ilişkilerinde çok dikkatli davranmaya dikkat eden Almanya'nın 2018 yılında yarım asrı aşan İsrail ile ilişkilerinin normalleşme sürecine girmesinin daha uzun zaman alması beklenebilir.

Gizli ve görünür çatışma unsurlarının ötesinde kriz ve şiddetli kriz safhasındaki Filistin- İsrail çatışmasında son aşama olan savaş durumuna tekrar dönülmemesi ve sorunun yönetilmesi ve çözülmesi için çok katmanlı bir sürecin takip edilmesi zaruridir.

Barış çalışmaları ve çatışma çözümü alanlarında yapılacak araştırmaların bazı devletlerin hak temelli ve tarafsız bir şekilde üçüncü taraf olarak Filistin-İsrail çatışmasında barış imkanına nasıl katkı (arabuluculuk, kolaylaştırıcılık, uzlaştırıcılık, danışmanlık, barışı koruma, tahkim ve yaptırım vb.) sunabileceğinin akademik düzeyde incelenmesi gereklidir. Bu tür çalışmalarda üç farklı düzeyde devletlerin ve toplumların sunacağı katkıya yoğunlaşılabilir: i.Siyasi ve askeri elitlerin veya liderlerin çatışmayı yatıştırmak için sonuç almaya yönelik önlemlerini içeren birinci düzey, ii. ulusal ve uluslararası STK ve profesyonellerin çatışmayı çözmek için sürece dayalı önlemleri aldığı ikinci düzey, iii. tabana dayalı yerel örgütlenmelerin, insan hakları ve kalkınma ajanslarının çatışmayı dönüştürmek için yapısal önlemler aldığı üçüncü düzey.

Soykırım utancı gibi sınırlılıklarına rağmen Almanya gibi ekonomik ve siyasi olarak güçlü bir devletin İsrail- Filistin sorununu yatıştırmak, çözmek ve dönüştürmek için üç farklı düzeyde sunabileceği değerli katkılarının olduğu unutulmamalıdır.

Kudüs-ü Şerif ve Kenan Diyarı adlı kitabını 2016 yılında yayınlayan ve "Başlangıcından günümüze dini Siyonizm" adlı yüksek lisans tezini 2017 yılında savunan Yusuf Süha SONUÇ tarafından yazılan "**Kibbutzun İsrail Siyasetine Etkisine Kısa Bir Bakış**" adlı çalışmada kibbutzların ilk dönemlerde nasıl geliştiği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca İsrail'in kuruluşunda önemli görevler icra etmiş kibbutz kökenli başbakan ve cumhurbaşkanları hakkında bilgi verildikten sonra kibbutzların nasıl gerilediği hakkında kısaca izahat verilmiştir.

Ortadoğu'da başka örneği olmayan yaklaşık 100.000 kişinin yaşadığı 270'den fazla kibbutzun sadece 16 tanesi dindar (*haKibbutz haDatı*) iken diğerleri daha çok sola yakın olan seküler hareketlerdir (*haTenoa'a haKibbutzit*).

Son dönemlerde sık sık adı geçen yerleşim yerleri ile kibbutz arasındaki ilişki merak edilebilir. Yeşil hattın dışında yer alan Batı Şeria ve Golan'daki tüm İsrail yerel birimlerine (şehir, ilçe/ kasaba, köy, kibbutz, moşav) yerleşim yerleri

denilirken çoğu yeşil hattın içinde olan kibbutzların diğer yerleşim yerleri ile bazı benzerlikleri ve farklılıkları vardır. Her ikisi de genelde işgal edilen kırsal kesimde eski nahal karakolu biçiminde teşekkül etmiştir. Kibbutz hareketi 1909'daki Degania ile ortaya çıkarken yerleşimcilik 1967 sonrasında Allon Plan çerçevesinde Batı Şeria'da Kfar Etzion ile başladı.

Yerleşim yerlerinin yerel yönetimleri kibbutzlardan farklıdır. 20 bin üzerinde nüfusa sahip olan Beitar Illit, Ma'ale Adumim, Modi'in Illit ve Ariel ayrı bir şehirken orta büyüklükte olan ilçe/kasabaların yerel meclisleri vardır, küçük büyüklükteki (2000 kişi altı) köylerin ise diğer köylerle bir araya gelerek kurdukları toplamda 53 tane bölge meclisleri bulunmaktadır. Genelde küçük büyüklükteki kibbutzların yerel yönetiminin çoğu kırsalda ayrı bir köy veya çok azı şehirde ayrı bir site gibi olup buldukları yerlerin meclisine bağlıdır. Batı Şeria ve Golan'da az sayıdaki kibbutzlar yerleşim yerleri olup bölgesel meclislere bağlı birer köy gibidir.

Kibbutzlarda müşterek yaşam olup kararlar ortaklaşa alınırken diğer yerleşim yerlerinde özel mülkiyet vardır. *Moşav (şitufi)* ve *Yişuv Kehilati* gibi kooperatif türü yerleşimlerin bazı yönlerden benzediği kibbutzlarda ortak yaşam üç türdür. Kibbutzlardaki ortak üretim araçlarından elde edilen gelirden bazı kibbutzlarda (*şitufi*) üyeler eşit miktarda maaş alırken bazılarında (mithadeş) ise çalışmasına göre farklı maaş verilmektedir. Şehir (*ironi*) kibbutzlarının üyeleri ise kibbutz dışındaki üretim araçlarından gelir elde etmektedir.

“Şam Eyaleti'nin Güney Sancaklarında (Filistin) Nüfus XVI. yy” adlı tezini 2016 yılında bitiren Mustafa ÖKSÜZ tarafından kaleme alınan “**Kudüs Meğâribe Mahallesi**” adlı çalışma, H. Hüseyin Güneş tarafından 2014 yılında “XVI. Asırda Kudüs'te Meğâribe Mahallesi ve Cemaati” adlı doktora tezinden hazırlanan aynı başlıklı kitabın değerlendirmesidir.

Bugün ağlama duvarı olarak bilinen Mescidi Aksa külliyesinin batı yönündeki 488 metre uzunluğundaki duvarın güney kısmındaki Burak duvarının etrafındaki Meğaribe mahallesi bugün hiçbir izin kalmadığı arşivlerde yaşayan tarihi gerçekliktir. 770 yıllık tarihi geçmişe sahip olan 10 bin m²'lik mahalle içindeki cami, zaviye, medrese ve 135 evle birlikte Yahudilere Ağlama Duvarı'nın yanında daha geniş bir platform açılması amacıyla 1967 yılında yıkılmıştır. Böylece Yahudilerin ibadet etmeleri için Kutsalın Kutsalına yakın olduğuna inandıkları duvarın yanındaki 120 metrekarelik (28x4 m²) plaza (*Kotel*) yaklaşık 2500 metrekareye (57x50 m², 32 m duvar yüksekliği) yükseltilmiştir. Bu alanın etrafındaki diğer yerlerin de dahil edilmesiyle bugün ağlama duvarı platformu 20 bin metrekareye ulaşmıştır. İbadet edilmeyen daha güneydeki kısım ise 80 metre olup kadın-erkek karışık ibadet edilen Robinson kemerinin de olduğu arkeolojik bölümdür. Ağlama duvarının kuzey tarafında

ise Wilson kemeri (13 m) varken daha kuzeyde Mescid-i Aksa'nın Demir Kapısı (*Babül Hadid*) yanında ise Küçük Ağlama Duvarı (16,5 m) bulunmaktadır.

Sur içinde yaşıyan Müslümanlar Burak Duvarının ve Meğaribe Mahallesi'nin başına gelen benzer durumun kendi başlarına da gelmesinden endişe duymaktadırlar. Çünkü Yahudilerin bugün el koydukları Ağlama Duvarı Mescidi Aksa vakfının mülkiyetindeki Burak Duvarının mahalleye bakan ciheti olup Meğâribe mahallesi vakfının Harem-i Şerif ile sınırını oluşturmaktaydı. Ayrıca Meğaribe Mahallesi'nin batısında yer alan ve Yahudi mahallesi olarak bilinen kısım 1697'den sonra etrafındaki yerleri içine alarak beş katına çıkmıştır.

Yukarıda kısaca tanıtılan yazıların her biri kendi alanına katkı sağlayan ve sonraki çalışmalar için gerek metodolojik çerçeve ve gerekse araştırılabilecek başlıklar sunması açısından değerlidir. "Birinci Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı"nda sunulan sözlü bildirilerin araştırmacılar tarafından makaleye dönüştürölüp dergimizde yayımlanması akademik merakı, Yahudilik ve İsrail çalışmalarının kamusallaşması ve kurumsallaşması hususunu teşvik edecektir. Bu çerçevede buradan bu yıl içerisinde Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı'nın ikincisinin düzenleneceğini duyurmaktan mutluluk duyarız.